

Návrh na privilegiálnu listinu na zriadenie a organizáciu osobitného slovenského dištriktu či Okolia.

Pôvodný nemecký čistopis v archíve kr. miestodržiteľskej rady v OL v Budapešti. Uverejnil D. Rapant, Viedenské memorandum slovenské, str. 144—157. Koncept aj v Moysesovej pozostalosti v archíve MS, fasc. VIII. Podávame ho v slovenskom preklade. Odchýlky medzi pôvodným rukopisom a kópiou vyznačujeme v poznámkach.

Slovenská deputácia na čele s banskobystrickým biskupom Št. Moysesom odovzdala 12. decembra 1861 cisárovi Františkovi Jozefovi vo Viedni okrem prestolného prosbopisu (pozri dok. č. 99) aj návrh na privilegiálnu listinu, obsahujúcu návrh na zriadenie a organizáciu osobitného hornouhorského slovenského dištriktu v zmysle uznesení martinského národného zhromaždenia. Doteraz nie je známe, kto je skutočným pôvodcom tohto právnicko premysleného a dômyselne vypracovaného obširného dokumentu, ktorý svedčí o tom, ako si mladá slovenská buržoázia po svojom sklamaní s Maďarmi predstavovala zriadenie samostatného národného aj politického života v Uhorsku, nezávislého od Maďarov. Oproti dovtedajším návrhom je návrh na privilegiálnu listinu veľmi konkrétny. Podrobnejšie o ňom pozri D. Rapant, c. d., str. 3—99.

O najponíženejšom rozklade, podľa ktorého Slováci v Uhorsku, skutoční praobyvatelia tohoto kráľovstva, sú skrze niektoré krajinské zákony posledného polstoročia vo svojom národnom vývine skutočne tak znemožnení, že¹ fyzicky i mravne musia úplne zakrnúť,² ak by sme My im najmilostivejšie nepriznali Privilegiom, prispôsobené miestnym a časovým pomerom, o národnom zastúpení a správe, odpovedajúcom národnému svojrázu a historickým tradíciám a neodvislé na vplyvoch ostatných národností, a to na základe príslušného uhorského zákona II: 7 a 9,³ ako aj od nepamäti jestvujúcej a tiež skutočne ešte trvajúcej zákonnej zvyklosti o udelení privilégia z neobmedzenej kráľovskej moci, analogicky, ako sa na tom istom základe vytvoril dištrikt Jazygov a Kumánov, Hajdukov a Sikulov, sedmohradských a spišských Nemcov:

Súdime so zreteľom na tieto hodnoverne vysvetlené okolnosti, ako aj na základe zhodnotenia uplatňovaných zásluh, ktoré si slovenský národ nesporne získal o trón a vlasť behom stáročí, najmä ale v rokoch 1849—1849,⁴ ako aj odvtedy až do najnovšej doby nezlomnou vernosťou prejavovanou voči Našmu panujúcemu domu a monarchii, a ďalej, ako nás ubezpečili — usiluje sa získať; ako aj oduševnení úprimným otcovským prianím, opätovaným nedávno v Našom reškripte, vydanom uhorskému

¹ Alebo.

² Alebo po opustení svojich pôvodných sídiel z Uhorska sa vystahovať.

³ Ide o ustanovenia Verböczyho *Tripartita*.

⁴ Činnosť sboru slovenských dobrovoľníkov, namierená proti maďarským partizánskym skupinám na strednom Slovensku.

snemu 21. júla⁵ t. r. rozhodne zaručené povznesenie všetkých národností Uhorska, tedy aj verného uhorsko-slovenského národa, pritom aby sa trvalo odstránili medzi týmto (slovenským) a Nám rovnako milým uhorsko-maďarským národom sa vyskytujúce, obojstranný vývin rušiace a každopádne poľutovaniahodné trvalé trenice, prípadne pokojné susedské spolunažívanie oboch spomínaných národností, ako aj s poukazom na uznesenie posledného uhorského snemu, ktoré sa v zásade vyslovilo pre zrovnoprávnenie národností a po vypočutí našich poradcov a hodnostárov oznamujeme týmto všetkým, komu je to potrebné vedieť, Naše k tomuto smerujúce a nezmeniteľné rozhodnutie, že severný kraj Uhorska, ktorý obývajú Slováci v kompaktnom celku, iba s menšími cudzími živlami pomešané, odtiaľ, avšak pri výslovnom neporušení integrity Nášho uhorského kráľovstva, ako aj ostatných všetkých ustanovení Nášho Diplómu z 20. októbra 1860⁶ sa vytvára ako osobitné, autonómne a v ohľade politikom a súdnom národne spravované administratívne územie pod názvom „Hornouhorský slovenský dištrikt“, ako to bližšie vyplýva z nasledujúcich ustanovení.⁷

A. Zriadenie, ochranca a pečať Hornouhorského slovenského dištriktu

§ 1. Hornouhorský slovenský dištrikt (hornouhorské slovenské okolie) tvoria terajšie stolice: Trenčianska, Oravská, Liptovská, Zvolenská, potom čisto slovenské časti miešaných stolíc Prešporskej, Nitrianskej, Tekovskej, Hontianskej, Novohradskej, Gemerskej, Spišskej, Šarišskej, Turnianskej a Abovskej.

§ 2. Hornouhorský slovenský dištrikt má pozostávať z nasledujúcich okresov:

1. Trnava, včítane slovenskej časti terajšej Prešporskej stolice.⁸
2. Senica,
3. Nové Mesto nad Váhom,
4. Nitra,
5. Trenčín,
6. Žilina,
7. Turč. Sv. Martin,
8. Dolný Kubín,
9. Lipt. Sv. Mikuláš,
10. Banská Bystrica,
11. Bátovce, včítane slovenskej časti terajšej Hontianskej stolice,
12. Zlaté Moravce, s vylúčením maďarských obcí Tekovskej stolice,
13. Veľká Revúca,
14. Novohrad,
15. Prešov,
16. Košice.

⁵ Pri príležitosti otcovskému srdcu bolestného rozpustenia uhorského snemu 21. augusta 1861.

⁶ A nášho patentu z 26. februára 1861.

⁷ O pomenovanie slovenského územia sa viedol boj medzi príslušníkmi národného zhromaždenia v Martine. Napokon prevládlo označenie slovenské Okolie oproti dištriktu, ale v privilegálnej listine sa uvádza opäť označenie dištrikt a v koncepte dokonca uhorsko-slovenské vojvodstvo, ako sa toto označenie objavilo ešte roku 1849.

⁸ Pri rozdelení slovenského územia v návrhu sa rešpektovali geografické pomery, takže západná časť Nitrianskej bola určená ako samostatný okres, podobne sa uplatnilo rozdelenie Gemerskej na severnú slovenskú časť s V. Revúcou, ako to navrhoval St. Daxner.

§ 3. Ohľadne presného ohraničenia hornouhorského slovenského dištriktu a jeho 16 okresov začnú sa uskutočňovať ihneď potrebné práce, a to prostredníctvom osobitnej komisie a výsledky sa predložia na Naše schválenie.

§ 4. V tomto rozsahu jestvuje tento dištrikt vo vnútri s dodatočne presne vymedzenými hranicami ako autonómna právomocnosť, ktorá má ako ochrancov vzývať svätých bratov Cyrila a Metóda a vo svojej pečati má mať na znak Našej osobitnej milosti cisárskeho dvojorla s bielym dvojkřížom na troch modrých vrchoch v červenom poli.

B. Zastupiteľstvo dištriktu

P o v a h a a p ô s o b n o s ť z a s t u p i t e ľ s t v a

§ 5. Dištrikt bude v jeho necirkevných záležitostiach zastupovať krajinské zhromaždenie.⁹

§ 6. Práva, spadajúce do okruhu pôsobnosti zastupiteľstva bude vykonávať krajinské zhromaždenie samo, alebo jeho výbor.

§ 7. Krajinské zhromaždenie pozostáva z týchto členov:

1. Nitrianskeho, banskobystrického, spišského a košického biskupa, prešporského a prešovského ev. a. v. superintendenta, zástupcu grécko-katolíckeho duchovenstva, menovaného prešovským biskupom a z hlavného rabína Dištriktu.

2. Predsedu hlavného súdu Dištriktu, hlavného prokurátora pri hlavnom súde a zo 16 okresných náčelníkov Dištriktu.

3. Zo stávajúcich riaditeľov oboch vyšších neteologických, katolíckych a evanjelických učiteľských ústavov.

4. Zo slobodne volených poslancov, a to podľa počtu obyvateľstva tak, že každý okres volí na 30 000 obyvateľov jedného poslanca, takže na okresy do 60 000 obyvateľov pripadnú dvaja, na okresy do 90,000 obyvateľov traja poslanci a na každých ďalších 30000 obyvateľov vždy ďalší jeden poslanec.

§ 8. Pre vedenie (správu) Dištriktu v každom ohľade a zvlášte pre vedenie krajinského zhromaždenia volí ono z 4 Nami navrhnutých kandidátov, dvaja katolíckeho a dvaja evanjelického vierovyznania,¹⁰ predsedu¹¹ na doživotie, a z troch ním navrhnutých členov krajinského zhromaždenia svojich miestopredsedov, ktorí môžu byť svetského i duchovného stavu.

§ 9. Ustanovenia o volebnom práve a o voliteľnosti, ako aj o volebnom práve a o funkčnom období zvolených členov sú tie isté, ako teraz platné ustanovenia v tejto veci pre uhorský snem. Voliči pri voľbe členov krajinského zhromaždenia majú označiť medzi volenými tie osoby, ktorých si želajú ako zástupcov na uhorskom sneme¹² a súčasne tiež majú voliť prípadných náhradníkov pre krajinské zhromaždenie. Pri každej novej voľbe do uhorského snemu majú sa súčasne konať aj voľby do krajinského zhromaždenia, poprípade sa majú obnoviť voľby.¹³

⁹ Používame označenie zhromaždenie oproti zastupiteľstvu ako príznačnejšie pre požadované slovenské územie.

¹⁰ Svetských.

¹¹ Vojvodu.

¹² V prípade, že by boli pre ríšsky snem vypísané voľby, tiež u tohto ako zástupcov.

¹³ Z návrhu nevyplýva, ako si jeho tvorcovia predstavovali účasť Slovenska v uhorskom sneme, prípadne v ríšskom sneme.

§ 10. Členovia krajinského zhromaždenia nesmú prijímať žiadne inštrukcie a svoje hlasovacie právo musia vykonávať osobne.

§ 11. Krajinské zhromaždenie má sa zísť na základe Nášho zvolania pravidelne raz do roka, a síce, ak nedáme iné nariadenie, v hlavnom meste Dištriktu, za ktoré sa týmto vyhlasuje Banská Bystrica.

§ 12. Členovia krajinského zhromaždenia majú zložiť pri svojom vstupe do neho dôruk predsedu sľub vernosti a poslušnosti Nám, na zachovanie zákonov a na svedomité plnenie svojich povinností.

§ 13. Nami zvolané krajinské zhromaždenie otvára, predsedá mu a po prerokovaní záležitostí alebo osobitného Nášho príkazu zakľučuje predsedu.

§ 14. Krajinské zhromaždenie je oprávnené v zmysle 2. časti Tripartita vlastné, pre celé územie platné štatúty vynášať, ktoré však musia byť od Nás schválené.

§ 15. Krajinské zhromaždenie môže s Naším súhlasom uznášať sa na štatútoch v týchto záležitostiach:

- a) poľnohospodárstvo a vplyv na poľnohospodárske a lesnícke školy;
- b) verejné stavby, udržiavané z vlastných prostriedkov;
- c) taktiež z vlastných prostriedkov udržiavané humanitné a dobročinné ústavy;
- d) ohraničovanie a zriaďovanie okresov, najmä ich zastupiteľstviem, ako aj obecne záležitosti všeobecne;
- e) o cirkevných a školských záležitostiach s výnimkou reholí, vnútornej cirkevnej správy a jej prenechaných menších ľudových a farských školách;
- f) o rozpočte Dištriktu a o účtoch Dištriktu:
 - α) s ohľadom na príjmy vyplývajúce z vlastného necirkevného majetku Dištriktu, z daní a úverov pre Dištrikt.
 - β) s ohľadom na riadne príjmy a mimoriadne výdavky Dištriktu.
- g) o príprahoch a ubytovaní vojska, ale v rámci všeobecných zákonov a napokon
- h) o všetkých ostatných veciach, smerujúcich k dobru a potrebám Dištriktu, ktoré budú národnému zhromaždeniu osobitne prikázané.

§ 16. Okrem toho krajinské zhromaždenie je oprávnené:

- a) radiť a podávať návrhy:
 - α) o uverejnených všeobecných zákonoch a nariadeniach, pokiaľ ide o ich zvláštny účinok na blaho obyvateľstva,
 - β) navrhovať nové všeobecné zákony v prospech obyvateľstva;
- b) podávať návrhy o všetkých predmetoch, v ktorých ho vláda požiada o radu.

§ 17. Krajinské zhromaždenie sa stará samostatne o rozvoj národnej literatúry v každom smere.

§ 18. Krajinské zhromaždenie sa stará samostatne o udržiavanie a správu necirkevného hnutelného i nehnuteľného majetku Dištriktu, ako aj o fondy a ústavy, zriadené z prostriedkov Dištriktu alebo predtým zo stoličných alebo krajinských prostriedkov.

Uzavretia, týkajúce sa predaja alebo zastavenia kmenového majetku potrebujú Naše schválenia.

§ 19. Krajinské zhromaždenie je oprávnené samostatne sa uznášať o finančných prostriedkoch, potrebných pre účely Dištriktu, jeho fondoch a ústavoch, pokiaľ na to nestačia príjmy kmenového majetku. Je na tento účel oprávnené vyberať dane okrem pozemkovej dane, určenej pre celú krajinu, prirážky k priamym daniam štátnym až do výšky 5 ‰. Vyššie prirážky k priamej dani alebo iné dávky pre Dištrikt musia mať Naše schválenie.

§ 20. Spolupôsobiaci a dozorčiaci pôsobnosť krajiniského zhromaždenia v daňových veciach, najmä vo veci rozvrhnutia, vyberania a odvádzania priamej štátnej dane, ako aj vo veci prirážok pozemkového výkupu, platných pre celé Uhorské kráľovstvo bude určená osobitnými predpismi, už tu sa ale poznáva, že okrem spomínanej pozemkovej prirážky obyvateľstvo Dištriktu nebude povinné prispievať na nijaké jeho záujmom cudzie ťarchy.

§ 21. Krajinské zhromaždenie volí členov svojho stáleho výboru ako aj ich náhradníkov, uznáva sa samostatne o plati za ich činnosť, ako aj o osobnej a platovej systemizácii personálu a platených zamestnancov výboru alebo jednotlivých odvetví správy. Ustanovujeme spôsob ich prijímania a disciplinárny poriadok, ich odpočívne a zaopatrovacie pôžitky, ako aj iné základné služobné predpisy pre nich.

§ 22. Vo všeobecnosti má krajinské zhromaždenie právomoc uhorských stoličných zhromaždení, pokiaľ neuznalo za dobré preniesť jej časti na okresné zhromaždenia.

§ 23. Stály krajinský výbor je správnym a výkonným orgánom zhromaždenia. Skladá sa za predsedníctva predsedu alebo miestopredsedu zo štyroch prisediacich, zvolených v zhromaždení absolútnou väčšinou hlasov. Predseda vymedzuje si z nich svojho stáleho zástupcu pre prípad svojho inostranného zaujatia.

§ 24. Funkčná doba prisediacich výboru a ich náhradníkov, počas ktorej musia bývať v Banskej Bystrici a za ktorú obdržia funkčný príplatok, zhoduje sa s funkčným obdobím krajiniského zhromaždenia, ktoré ho zvolilo. Po uplynutí svojej funkčnej doby vedie však úradné záležitosti tak dlho ďalej, kým nové krajiniské zastupiteľstvo nezvolí iný výbor.

§ 25. Krajinský výbor vybaňuje obyčajne správnu agendu vo veciach majetkových fondov Dištriktu, dohliada na činnosť jemu podriadeného úradníctva a služobníctva.

O svojej činnosti ako aj o svojich návrhoch na vyzvanie alebo z vlastného podnetu podáva zprávu krajiniskému zhromaždeniu.

§ 26. Doterajšie prezentačné alebo vymenovací práva na necirkevné základinné miesta a štipendiá, právo prijímať do ústavov a základín Dištriktu, prislúchajúce doteraz stoliciam alebo iným úradom, bude vykonávať výbor.

§ 27. Výbor zastupuje krajiniské zhromaždenie vo všetkých právnych záležitostiach.

§ 28. Listiny, vystavené v mene krajiniského zhromaždenia majú byť podpísané predsedom a dvoma členmi výboru a opatrené pečatou Dištriktu.

§ 29. Výbor má na starosti potrebné prípravy pre schôdzu krajiniského zhromaždenia, obstaráva, zariaďuje a udržuje miestnosti pre krajiniské zhromaždenie a jemu podriadené úrady a orgány.

§ 30. Výbor skúma volebné preukazy nových poslancov a podáva o tom zprávy krajiniskému zhromaždeniu, ktoré rozhodne o priznaní platnosti voľby zvoleného poslanca.

§ 31. Bližšie pokyny o pôsobnosti a spôsobe činnosti výboru bude obsahovať inštrukcia, vydaná krajiniským zhromaždením alebo osobitné úpravy vo veciach daňových a pozemkovo-výkupných.

Rokovací poriadok krajiniského zhromaždenia

§ 32. Pravidelne zvolané krajiniské zhromaždenie má na svojich zasadnutiach rokovať a rozhodovať o veciach, spadajúcich do jeho pôsobnosti. Schôdzu zvoláva, otvára a zakľučuje predseda.

§ 33. Schôdze sú verejné, iba výnimočne sa môže konať neverejná (tajná) schôdzka, ak si to želá predseda alebo aspoň 5 poslancov a po odchode poslucháčstva sa o tom uznesie zhromaždenie, alebo ak sa poslucháčstvo nechová ticho a po predchádzajúcom napomenutí musí byť predsedom vylúčené.

§ 34. Jednotlivé predmety rokovania pred krajiným zhromaždením sú:

- a) vládne predlohy prednesené predsedom,
- b) predlohy (osnovy) výboru alebo osobitného krajiným zhromaždením z jeho členov zvoleného výboru,
- c) návrhy jednotlivých členov.

Samostatné na predlohy vlády alebo výboru sa vzťahujúce návrhy jednotlivých členov musia byť najprv písomne predstreté predsedovi a postúpené na rokovanie výboru, ak neurobí predseda v jednotlivých, menej dôležitých prípadoch výslovné výnimku.

Návrhy o veciach, ktoré nespádajú do okruhu pôsobnosti krajiného zhromaždenia, predseda z rokovania vylúči.

§ 35. Predseda určuje poradie rokovaní..

Vládne predlohy predstreté krajinému zhromaždeniu sa musia prednostne pred inými rokovacími predmetmi prerokovať a vybaviť.

§ 36. Predseda je povinný pri prerokúvaní vládnych predloh podať potrebné vysvetlenie vládnych orgánov.

§ 37. Krajiné zhromaždenie sa uznáša absolútnou väčšinou hlasov, rovnosť hlasov znamená zamietnutie.

§ 38. Hlasovanie sa koná pravidelne ústne, podľa uváženia predsedu môže sa vykonať jednoducho povstaním alebo sedením alebo tiež skrze hlasovacie lístky. Posledný spôsob sa užíva pri voľbách alebo pri rozhodovaní o obsadzovaní miest.

§ 39. Predseda predloží Nám prostredníctvom miestodržiteľskej rady výsledky rokovania krajiného zhromaždenia i so zápisnicou.

§ 40. Krajiné zhromaždenie nesmie nadviazať styky s municipálnymi výbormi alebo krajinými snemami mimo územie Uhorskej koruny. Krajiné zhromaždenie nesmie prijímať deputácie a prosbopisy smie prijímať vtedy, ak ich predloží niektorý z jeho členov. Deputáciu k Nášmu dvoru smie poslať iba po Našom predbežnom povolení.

§ 41. Výbor pojednáva a vybavuje predložené mu záležitosti na kolegiálnom rokovaní.

K platnosti jeho uzavretí je potrebná prítomnosť nadpolovičnej väčšiny riadnych členov.

Predseda je oprávnený a povinný uznesenie výboru, ktoré uzná za škodlivé verejnému blahu alebo ktoré sa protiví zákonom, stiahnuť s programom a záležitosť neodkladne prostredníctvom miestodržiteľskej rady predložiť na Naše rozhodnutie.

§ 42. Výbor sa smie stýkať iba s krajiným zhromaždením, z ktorého pochádza, a vydávať vyhlášky len vo veciach, prislúchajúcich do jeho právomoci. Deputácie nesmie prijímať.

§ 43. Rokovacia úradná reč v krajinom zhromaždení i vo výbore je výlučne reč slovenská. Podania v inej, v Dištrikte užívanej reči, môžu byť však tiež prijaté a vybavené.

C. Politická správa

§ 44. Na čele politickej správy Dištriktu je, ako bolo už vyššie spomenuté, zo štyroch vládnych kandidátov krajinským zhromaždením slobodne zvolený predseda, ktorý môže byť pozbavený svojej hodnosti len na základe dokázanej duševnej alebo telesnej neschopnosti, alebo keď sám o to požiada.

Jeho miesto nesmie byť dlhšie ako tri mesiace neobsadené. Rozhodnutie o jeho plate, funkčnom prídavku a iných požitkoch prináleží od prípadu k prípadu Nám.

Svojho času zariadime potrebné o jeho zaradení medzi krajinských barónov a o jeho mieste v hornej snemovni uhorského snemu. Dovtedy mu patria zo strany všetkých civilných i vojenských činiteľov také vyznačenia a pocty, aké podľa platných predpisov prislúchajú Našim reprezentantom a krajinským šéfom.

§ 45. Po jeho boku bude fungovať krajinská rada, ktorej osobný a platový status na predsedov návrh schválime a súčasne vymenujeme jej členov s ročným platom 900 zl. Vymenovanie zamestnancov s platom do 900 zl. sa ponecháva predsedovi.

Sídlo predsedu a krajinskej rady je hlavné mesto Banská Bystrica.¹⁴

§ 46. Predsedovi, po prípade krajinskej rade podľichajú bezprostredne okresní náčelníci, ktorých menujeme My na ternový návrh príslušného okresu, ktorý nám predostrie s dobrozdaním krajinská rada, a síce na doživotie. Okresní náčelníci môžu byť pozbavení svojho úradu alebo penzionovaní len na základe preukázanej duševnej alebo telesnej neschopnosti.

§ 47. K dispozícii okresných náčelníkov postavený personál okresných správ, určený podľa časovej potreby na návrh okresných zhromaždení krajinskou radou, je volený každý tretí rok za prítomnosti predsedu alebo aspoň za jeho bezprostredného vplyvu obyvateľstvom okresu, nemá však nárok na odpočívne alebo iné zaopatrovacie platy, po vzore uhorských stoličných úradníkov.

§ 48. Právomoc okresnej správy alebo okresného úradu je tá istá, aká prislúcha uhorským stoličným jurisdikciám, všetky ostatné politicko-administratívne záležitosti, ak neprislúchajú obciam alebo výslovne Nám, prislúchajú do právomoci krajinskej rady.

§ 49. Rokovacia a úradná reč u okresných úradov ako aj u krajinskej rady je výlučne reč slovenská s výnimkou písomností, určených na neslovenské územie, na vojenské úrady alebo písomnosti krajinskej rady, určených ústredným úradom, kde podobné písomnosti majú byť posielané v reči úradu alebo ak by sa to stretalo s ťažkosťami, tak všeobecne v krajinskej úradnej reči alebo do nej preložené, s priloženým, podľa vôle, národným textom.

§ 50. V niekoľko málo obciach Dištriktu, v ktorých prevláda inorečové obyvateľstvo, má ono nárok na vybavovanie záležitostí v reči väčšiny.

§ 51. Svätenie sviatkov, úradných slávností, vydržiavanie výročných alebo dobytčích trhov sa riadi predpismi rímsko-katolíckej cirkvi. Ostatné, štátom uznané cirkvi sú však rovnoprávne a v obciach, kde prevládajú, má sa na ne brať náležitý ohľad.

§ 52. Zastupovanie slovenského národa bude mať svojho času na starosti osobitné oddelenie pri mestodržiteľskej rade a pri uhorskej dvorskej kancelárii.

¹⁴ Za sídlo slovenského dištriktu bola zvolená Banská Bystrica akiste s ohľadom na biskupa Št. Moysesu, aj keď treba uznať, že svojou polohou sa toto mesto dobre hodilo za stredisko slovenského národného života.

D. Súdna správa

§ 53. Každá obec má svoj obecný súd, skladajúci sa z volených predstaviteľov obce. Tento súd rozhoduje vzhľadom na obecné pomery v menších sporových veciach a v priestupkových záležitostiach podľa štatútov, schválených krajinským zhromaždením.

§ 54. Pravidlom je, že prvou inštanciou prisluhovania spravodlivosti je okresný súd pod predsedníctvom okresného náčelníka alebo jeho zástupcu. Ostatní členovia súdu sú volení súčasne s ostatnými okresnými úradníkmi okresným zhromaždením, a to zpolovice doživotne, zpolovice na trojročné obdobie.

Vyhradzujeme si právo vyslať ku každému okresnému súdu kráľovských prisediacich a štátnych prokurátorov s príslušnou inštrukciou, aby dozerali na správny postup súdov vo všeobecnosti, ale najmä v zmenkových a trestných veciach.

§ 55. V hlavnom meste Banskej Bystrici bude zriadený osobitný kráľovský hlavný súd I. inštancie, ktorý bude rozhodovať druhostupňovo vo veciach, odoslaných k nemu od prvostupňových súdov a, prvostupňovo bude rozhodovať vo veciach, patriacich predtým zemským súdom, a síce pre celý obvod Dištriktu.

§ 56. Systemizácia, osobná i platová, personálu tohto hlavného súdu, ako aj jeho zriadenie vôbec patrí do Našej kompetencie.

§ 57. Všetky súdy Dištriktu majú prisluhovať spravodlivosť podľa všeobecného uhorského práva a podľa neho sa majú vo všetkom riadiť. Vyhradzujeme si však právo určiť svojho času súdny dvor, ktorého prostredníctvom budeme vykonávať svoje rozhodnutia v najvyššej inštancii.

V každom prípade však sa postaráme o to, aby u tohoto najvyššieho súdneho dvora bol slovenský národ svojimi rodákmi primerane zastúpený.

§ 58. Predseda Dištriktu má vplyv na súdnu správu, aký mu prislúcha ako štátnemu reprezentantovi na všetkých verejných úradníkoch, úrade a inštitúcii. Vedľa osobitného dozoru nad sirotskými záležitosťami, depozitmi, väznicami má obmedziť svoj vplyv na veci osobné, omilostenia a na dozor nad súdnymi veciami vôbec.

§ 59. Úradná a rokovacia reč na súdoch je výlučne slovenčina.

E. Prechodné ustanovenia

§ 60. Za účelom umožnenia okamžitého zavedenia národnej správy a zastupiteľstva vymenujeme tento raz predsedu ako aj všetkých okresných náčelníkov bez vyčkania volieb. Predsedovi Dištriktu však prikazujeme, aby sa postaral po zriadení národnej správy, aby sa ihneď zišlo i zhromaždenie, ktoré v budúcnosti tiež vzhľadom na voľby bude pokračovať v zmysle horeuvedených ustanovení.

§ 61. Uhorská miestodržiteľská rada urobí opatrenia, aby zo všetkých, pod jej dozorom sa nachádzajúcich fondov, s výnimkou muzeálneho, divadelného a fondu Ludoviky, boli krajinskej rade odovzdané v hotovosti alebo v súkromných a štátnych dlhopisoch príslušné časti v pomere k počtu obyvateľstva Dištriktu. Podobne má sa neodkladne naložiť s fondami žúp Spišskej, Šarišskej, Abovskej, Gemerskej, Turnianskej, Novohradskej, Tekovskej, Hontianskej, Prešporskej a Nitrianskej.

§ 62. Všetky stoličné, prípadne krajinským fondom patriace budovy a ústavy, nachádzajúce sa na území Dištriktu, prejdú dňom, v ktorom bude do života uvedená národná správa, do jeho majetku. Naproti tomu za budovy a ústavy, nachádzajúce sa

mimo územia Dištriktu, v bývalých zmiešaných stoličiach Dištrikt nedostane žiadnu náhradu.

V takých krajoch, kde sa Dištriktu nedostane patričná stoličná budova na okamžité umiestenie úradov, je prípustné, aby sa k tomuto účelu prenajali alebo zabrali miestnosti v blízkosti sídla úradu.

§ 63. Uhorská miestodržiteľská rada sa postará o to, aby príslušné čiastky všeobecného študijného fondu, ako aj fondu, z ktorého je vydržiavaná bratislavská právnická akadémia a iné vyučovacie ústavy Dištriktu, ďalej príslušná časť katolíckeho cirkevného fondu, ktoré za uplynulých desať rokov pripadli Dištriktu, ihneď boli odovzdané krajskej rade.

§ 64. V prípade, žeby slovenské menšiny, žijúce v maďarských stoličiach Sabolčskej, Peštianskej, Békéšskej, Čanádskej a Bácskej sa časom chceli pripojiť k slovenskému Dištriktu, nech si o to samostatne podajú žiadosť k slovenskému Dištriktu a My sa zaväzujeme, že ich prípadne odôvodnenú žiadosť v medziach možnosti a jestvujúcich potrieb priaznivo vybavíme.

§ 65. Aby v trestnom, urbáriálnom a civilnom súdnictve nenastali poruchy, budú vydané potrebné inštrukcie príslušným stoličným zmenkovým a dištriktuálnym súdom a na Našu kúriu.

F. *Zakončenie*

Obvyklou formou s dodatkom, že predostreté privilégium bude znovu potvrdené po korunovácii.¹⁵

¹⁵ Osnovatelia tým chceli zrejme dosiahnuť, aby privilégium malo dôraznejšiu váhu a platnosť.